

Lausuntopalvelu OPH

Opetus- ja kulttuuriministeriö
PL 29
00023 Helsinki
OPH-5044-2021

15.1.2021

Tehyn lausunto vammaisalan ammattitutkinnon perusteiden luonnoksista

Tehy ry lausuu yhdessä yhteistyöjäsenjärjestöjen kanssa vammaisalan ammattitutkinnon perusteiden työelämälähtöisyydestä, tutkinnon muodostumisesta ja tutkinnon osien sisällöistä (ammattitaitovaatimukset ja ammattitaidon osoittamistavat).

Luonnos henkilökohtaisen avun osaamisalan pakollisista tutkinnon osista ja osaamisalan muodostumisesta on laadittu tutkintorakenteen muutosesityksen valmistelun yhteydessä työryhmässä, johon on kuulunut ammatillisen koulutuksen järjestäjiä, työmarkkinajärjestöjä ja vammaisjärjestöjä. Puhtaus- ja kiinteistöpalvelualan ammattitutkintoon sisältyvän henkilökohtaisena avustajana toimiminen –tutkinnon osan osaaminen on jaettu kahteen tutkinnon osaan kokonaisuuden kasvaessa samalla 45 osaamispisteestä yhteensä 75 osaamispisteeseen. Ammattitaitovaatimukset, hyväksytyt suorituksen kriteerit ja ammattitaidon osoittamistavat on uudistettu vastaamaan paremmin vammaispalvelulain (380/1987) säännöksiä.

On tärkeää, että henkilökohtaisen avun osaamisalueen osaamiskriteereihin kiinnitetään entistä enemmän huomiota, koska esimerkiksi varhaiskasvatuksessakin on näkö- ja monivammaisia lapsia. He tarvitsevat erityisosaamista myös avustavalta henkilöstöltä ja tietoa heidän erityistarpeistaan.

Tutkinnon perusteiden työelämälähtöisyys

Vammaisalan ammattitutkinto on asianmukainen kokonaisuus. On tärkeää, että se vastaa vammaispalvelulain säännöksiä. On ensiarvoista, että henkilökohtaisilla avustajilla on yhtenäinen koulutus. Lisäksi on hyvä, että henkilökohtaisen avun osaamisalan suorittaneiden kohdalla on selkeästi kirjattu tutkinnon perusteisiin, että heidän työtehtävänä on toimia henkilökohtaisena avustajana. On tärkeää, että tutkintorakennetta uudistetaan ja tutkinnon osat muodostavat keskenään uudenlaisen kokonaisuuden (tutkintorakenteesta poistuu kehitysvamma-alan ammattitutkinto ja henkilökohtaisen avun osaamisala siirtyy puhtaus- ja kiinteistöpalvelualan ammattitutkinnosta vammaisalan ammattitutkintoon).

Tutkinnon muodostuminen

Tutkinnon muodostuminen on jossain määrin sekava, koska pakollisten tutkinnon osien sisältöjen/arviointikriteerien kuvauksissa on paljon vaihtelua. Toisaalta jako vaikuttaa tarkoituksenmukaiselta. On kannatettavaa, että valinnaiset tutkinnon osat ovat kehitysvamma-alan ja henkilökohtaisen avun osaamisaloissa yhteisiä. Sosiokulttuurinen osaaminen on tärkeää. Selkeä puute on kuitenkin vammaisen seksuaalisuuden tukeminen, josta saisi varmasti laajan kokonaisuuden valinnaiseksi tutkinnon osaksi. Useat vammaiset tarvitsevat toisen henkilön apua seksuaalisuuden toteuttamiseen, mutta tätä tehtävää ei voida suoraan osoittaa työsuhteessa olevan työntekijän työtehtäväksi. Siksi tämä kokonaisuus tulee huomioida koulutuksessa siten, että opiskelija ymmärtää oman työtehtävänsä sisällön sekä omat perusoikeutensa.

Mahdollisuus sisällyttää tutkinnon osa tai osia toisesta perustutkinnosta on hyvä, mutta opiskelijan ohjauksessa tulee opiskelijaa kannustaa hyödyntämään aiempia opintoja silloin, kun ne aidosti tukevat vammaisalan ammattitutkintoon tarvittavaa osaamista. On kannatettavaa, että henkilökohtaisen avun osaamisalueen laajuus kasvaa 45 osaamispisteestä yhteensä 75 osaamispisteeseen. Täten ammattitaitovaatimukset, hyväksytyt suorituksen kriteerit ja ammattitaidon osoittamistavat vastaavat paremmin vammaispalvelulain (380/1987) säännöksiä.

Tutkinnon osien sisällöt (ammattitaitovaatimukset ja ammattitaidon osoittamistavat)

Arviointikriteerit ovat monipuoliset ja kattavat. Kriteerit ovat jossain määrin vaikeasti ymmärrettäviä ja sekavasti kirjattu. Sekavuus ja vaikeaselkoisuus vaikeuttaa sekä arvioijan työtä että opiskelijan osaamisen kehittymistä. Kokonaisuutena ammattitaitovaatimuksia tulee kuvata tiiviimmin (vrt. esim. Henkilökohtainen avustaminen, 45 osp). Arviointikriteerejä tulee kuvata selkeämmin, poistaa päällekkäisyyksiä ja kirjata loogisempaan järjestykseen. Erityisesti tutkinnon osat Ammatillinen toiminta kehitysvamma-alalla, 45 osp ja Toimintakyvyn ja oppimisen tukeminen, 45 osp ovat kaottisia kokonaisuuksia. Sen sijaan tutkinnon osa Vuorovaikutus ja kommunikointi, 45 osp on erityisen selkeä ja looginen.

Opiskelija edistää työhyvinvointia ja turvallisuutta ammattitaitovaatimus on mainittu täysin identtisesti lähes kaikissa tutkinnon osissa. Tarkoituksenmukaisempaa on, jos työhyvinvointi ja turvallisuus osaaminen osoitetaan molempien osaamisalojen pakollisissa tutkinnon osissa kerran ja opintojen alkuvaiheessa. Toisaalta henkilökohtaisen avustamisen tutkinnon osissa kriteerireissä on puutteita koskien opiskelijan omaa työturvallisuutta. On tärkeä korostaa, että vaikka toimitaan ensisijaisesti avustettavan toiveiden ja tapojen mukaan, omaa työturvallisuutta ei tule vaarantaa ja lakeja tulee noudattaa.

Vammaiset henkilöt käyttävät kuntoutuspalveluita paljon ja heidän liikunta-, toiminta- ja työkykyä tuetaan kuntoutuksen keinoin. Vammaisalan ammattitutkinnon opiskelijoille olisi hyvä tarjota tietoutta kuntoutuksesta, kuntoutuksen mahdollisuuksista tukea vammaisen henkilön liikunta-, toiminta- ja työkykyä, tietoa kuntoutuspalveluista, palveluiden hakuprosesseista ja kuntoutumisen tukemisesta. Kuntoutumisen tukeminen voitaisiin sisällyttää ammattitaitovaatimuksiin.

Seuraaviin kriteereihin toivomme muutoksia tai selkeämpää ilmaisua:

2.1. Ammatillinen toiminta kehitysvamma-alalla, 45 osp

- ”Opiskelija ennaltaehkäisee haastavia tilanteita ja edistää turvallisuutta: kriteerit väärässä kohdassa mm. omavalvontasuunnitelma, itsemääräämisoikeus, rajoitetoimenpiteet. Sopivat paremmin kohtaan, missä edellytetään lainsäädäntöosaamista.
- Opiskelija ennaltaehkäisee haastavia tilanteita ja edistää turvallisuutta käyttäen rajoitetoimenpiteitä lainsäädännön, tilanteiden ja omien työtehtävien mukaisesti – lisätään ”käyttää tarvittaessa...”
- Opiskelija huolehtii omasta ja työyhteisönsä työsuojelusta ja työhyvinvoinnista ”hyödyntää täydennyskoulutusta oikeutena ammattitaidon kehittämisessä” Erinomaista, että täydennyskoulutus on huomioitu, mutta kriteeri sopii paremmin ” Opiskelija arvioi ja kehittää ammatillista toimintaansa” ammattitaitovaatimuksen kriteeriksi. Lisäksi sen voisi huomioida myös muissa vastaavissa yhteyksissä.

2.2. Toimintakyvyn ja oppimisen tukeminen, 45 osp

- ”Opiskelija hyödyntää ympäristön havainnoissa moniammatillista asiantuntemusta” – vaikeasti ymmärrettävä käsitteiden henkilö/kehitysvammaisen henkilö/vammaisen henkilö saman ammattitaitovaatimuksen yhteydessä vaihtelee, ehdotetaan yhden käsitteen käyttöä.
- ” Opiskelija hyödyntää arkipäivän tilanteita oppimisympäristönä” ja ”liittää opittavat asiat lähelle henkilön omaa elämää, kokemusmaailmaa ja yksilöllisiä tarpeita” ovat sisällöltään niin samankaltaisia, ehdotetaan yhdistettäväksi yhdeksi kriteeriksi.
- ” Opiskelija luottaa kehitysvammaisen henkilön oppimiskykyyn, luo myönteisen ilmapiirin ja tukee elinikäistä oppimista” tässä monta eri asiaa samassa kriteerissä.
- ” Opiskelija ottaa huomioon yksilölliset ohjaustarpeet ja asettaa sen mukaiset tavoitteet huomioiden henkilön itsemääräämisoikeuden” – itsemääräämisoikeus päälle liimattua, lähtökohtaisesti ko. asian voisi lisätä jokaisen kriteerin perään. Ammattitaitovaatimuksena tulisi olla yhdessä pakollisessa tutkinnon osassa esimerkiksi ”osaa soveltaa/huomioida/toimia avustettavan/vammaisen itsemääräämisoikeutta kunnioittaen.

On selvää, että itsemääräämisoikeus on lain mukaan tärkeä ja sen tulee näkyä osaamisessa, mutta itsemääräämisoikeus käsitteen ripottelu epätarkoituksenmukaisesti ei edistä asiaa.

- "Opiskelija toimii asiakassuunnitelmien mukaisesti" ammattitaitovaatimuksen arviointikriteereistä puuttuu tavoitteiden saavuttamisen arviointi, mikä kuuluu aina suunnitelmallisuuteen.
- "Opiskelija ottaa työssään huomioon lääkehoitoa koskevat ajantasaiset säädökset, lupakäytännöt ja työpaikan lääkehoitosuunnitelman" on epätarkka, mitä tarkoitetaan? tulee tarkentaa.
- "Opiskelija hyödyntää tietoa kehitysvammaisuuden syistä" -mitä tarkoittaa?
- "Opiskelija noudattaa työssään ajantasaisia hygieniaohteja ja estää tartuntojen syntymistä", tulee täydentää noudattaa tavanomaisia varotoimia kaikissa asiakaskohtaamisissa/työssään (<https://thl.fi/fi/web/infektioaudit-ja-rokotukset/taudit-ja-torjunta/infektioiden-ehkaisy-ja-torjuntaohjeita/tavanomaiset-varotoimet-ja-varotoimiluokat>)

2.5. Yhteistyö perheen ja läheisten kanssa, 15 osp

Ammattitaitovaatimuksia voisi tiivistää. Sen sijaan, että kuvataan lapset ja aikuiset voidaan käyttää käsitteitä eri-ikäiset ja erilaisten perheet. Arviointikriteerit sopivat kaikkien ikäryhmien yhteyteen hieman muokaten. Lisäksi kriteereissä on toistoa liittyen kriteeriin "tiedostaa perheiden erilaisuuden..." / "kohtaa ja tukee erilaisia perheitä ja läheissuhteita."

- "Opiskelija tiedostaa moniammatillisen työn merkityksen ja toimii alan palveluverkostoissa" - vammaisalan ohjaaja ohjaa kuntoutuspalveluihin hakeutumisessa, osallistuu yhteistyössä moniammatillisen tiimin kanssa kuntoutussuunnitelman laatimiseen ja tukee kuntoutussuunnitelmassa asetettujen tavoitteiden täyttymistä arjessa. Henkilökohtaiset avustajat osallistuvat kuntoutujan arkeen ja ovat mukana mahdollistamassa kuntoutussuunnitelmassa asetettujen tavoitteiden täyttymistä. Käytännössä tämä tarkoittaisi kuntoutuksessa annettujen kotiharjoitteiden suorittamisen tukemista tai ohjaamista arjessa ja kuntoutuksessa opittujen taitojen siirtymisen tukemista osaksi kuntoutujan arkea.
- Tietous kuntoutuspalveluista, kuntoutusmuodoista ja osaaminen kuntoutuksen tukemiseksi olisi tärkeää, sillä opiskelijan tulisi ammattitaitovaatimuksien mukaan osata arvioida myös kuntoutuksen suunnitelmia
- "Opiskelija tukee vammaisen lapsen ja nuoren kasvua yhdessä läheisten kanssa": arvio säännöllisesti hoidon, kuntoutuksen ja varhaiskasvatuksen suunnitelmia vanhempien ja työyhteisön kanssa) Vammaisalan ohjaajat ja henkilökohtaiset avustajat ovat mukana kuntoutujan ja läheisten kanssa arjessa ja moniammatillisissa työryhmissä, joissa käydään läpi arjen sujumista, kuntoutusta ja apuvälinetarpeita. Yksilöllisyyden huomioimisessa olisi hyvä tarkentaa tai avata asiaa siten, että työtä tehdään toisten ihmisten kodeissa heitä arvostaen ja kunnioittaen.

2.6. Henkilökohtainen avustaminen, 45 osp

Asiakaslähtöisyyden voi lisätä ammattitaitovaatimukseen ja poistaa kriteeristä, turhaa toistoa ja toisaalta asiakaslähtöisyyttä ei ole mainittu liikkumisen avustamisessa? Lisäksi avustamisessa tulee huomioida työturvallisuus. Vaikka toimitaan avun käyttäjän ohjeiden mukaisesti omaa työturvallisuutta ei voi vaarantaa tai toimia lainvastaisesti, tämä tulee kuvata selkeästi kriteereissä.

Lisäksi kriteereissä tulee korostaa ja selkeästi ilmaista henkilökohtaisen avustajan vastuu ja oikeus tehdä niitä vain tehtäviä, joihin hänellä on osaaminen. Näihin tehtäviin eivät kuulu hoidolliset tehtävät (esim. painehaavauman/säärihaavan hoito) tai lääkehoito. Vaikka avustettava on työnantaja, pitää avustajan tietää oman osaamisensa rajat ja mitkä tehtävät kuuluvat terveydenhuollon ammattihenkilöille.

2.7. Henkilökohtaisen avun järjestelmässä toimiminen, 30 osp

Työsopimus tulee solmia aina, ei riitä, että opiskelija perehtyy keskeisiin työaikasäädöksiin, ne tulee tietää. Seuraavat kriteerit ovat epäselvät "noudattaa työssään työsopimusta ja henkilökohtaisen avun käyttäjän työjohtollisia määräyksiä" ja "noudattaa työssään työlaainsäädäntöä ja mahdollista työehtosopimusta". Tutkinnon perusteissa todetaan, että "Siltä osin kuin tutkinnon osassa vaadittua ammattitaitoa ei voida arvioida näytön perusteella, ammattitaidon osoittamista täydennetään yksilöllisesti muilla tavoin". Ammattitaidon osoittaminen yksilöllisesti muilla tavoin on epämääräinen ilmaisu ja voi aiheuttaa opiskelijoiden epätasa-arvoista kohtelua. Siksi ilmaisua tulee täsmentää ja konkretisoida.

Lausunto on valmisteltu yhteistyössä seuraavien Tehyn yhteistyöjäsenjärjestöjen kanssa: Suomen Lastenhoitoalan Liitto, Suomen Mielensterveyshoitoalan Liitto ry, Suomen sairaanhoitajaliitto, Suomen kuntoutusohjaajien yhdistys.

Helsinki 15.1.2021

Millariikka Rytönen
puheenjohtaja
Tehy ry

Kirsi Sillanpää
johtaja
Tehy ry

Lisätietoja: Kirsi Coco, koulutuspoliittinen asiantuntija, Tehy ry, kirsi.coco@tehy.fi, p. +358408215057